

Κεφάλαιο Ε: Στοιχεία της κρίσης

Πολλοί ιστορικοί συμφωνούν ότι από τα τέλη του 16^{ου} αιώνα, η Οθωμανική Αυτοκρατορία άρχισε να παρακμάζει και ότι αυτή η παρακμή διήρκεσε περισσότερο από τρεις αιώνες, μέχρι την τελική κατάρρευση της αυτοκρατορίας στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Άλλοι διαφωνούν και τοποθετούν την αρχή της παρακμής είτε στο 1683, όταν απέτυχε η δεύτερη πολιορκία της Βιέννης από τους Οθωμανούς και η αυτοκρατορία άρχισε να χάνει πολέμους και εδάφη στην Ευρώπη, είτε στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, όταν η οθωμανική αυτοκρατορία βρισκόταν σε μία σταδιακή διαδικασία οικονομικής και πολιτικής ενσωμάτωσης στο παγκόσμιο σύστημα, όπου κυριαρχούσε η Δύση. Το ζήτημα της οθωμανικής παρακμής, παρόλο που ουσιαστικά αναπτύχθηκε από τις ιστορικές σπουδές του 20^{ου} αιώνα, δεν αποτελεί μία εντελώς νέα κατασκευή. Το ίδιο ζήτημα εμφανίζεται συχνά σε έργα του 16^{ου} και 17^{ου} αιώνα, όταν οι οθωμανοί λόγιοι υποστήριζαν ότι η «παλιά καλή τάξη» της «χρυσής εποχής» του Σουλεϊμάν Α΄ (1520-1566) είχε καταστραφεί από την αταξία και τη διαφθορά. Οι ιστορικοί προχώρησαν πρόσφατα στην αποδόμηση αυτής της εικόνας, καταδεικνύοντας τη χρήση της ως ιδεολογικού εργαλείου στους αγώνες που αναπτύχθηκαν στους κόλπους της οθωμανικής άρχουσας τάξης. Πρόσφατες μελέτες απέδειξαν επίσης ότι η οθωμανική αυτοκρατορία κατάφερε να ξεπεράσει την κρίση του ύστερου 16^{ου} και πρώιμου 17^{ου} αιώνα μέσα από μία διαδικασία εκσυγχρονισμού, εκχρηματισμού και ενδυνάμωσης της γραφειοκρατίας – διαδικασία παρόμοια στην ουσία με τις εξελίξεις που βίωσαν οι πιο σημαντικές ευρωπαϊκές και ασιατικές μοναρχίες της πρώιμης νεότερης εποχής. Έτσι, επιβεβαιώνουν το επιχείρημα ότι ο 17^{ος} και ο 18^{ος} αιώνας δεν ήταν μια περίοδος συνεχούς παρακμής, αλλά μια περίοδος πολύπλοκου εκσυγχρονισμού και από πολλές απόψεις, μια περίοδος ανάπτυξης και εξελίξεων.

Η θεωρία αυτή δεν αρνείται την παρουσία πολυάριθμων στοιχείων κρίσης. Οι άνθρωποι που ζούσαν στην οθωμανική αυτοκρατορία υποτάσσονταν – όπως και οι σύγχρονοί τους σε κάθε σημείο του σύγχρονου νεότερου κόσμου – σε σημαντικούς και ποικίλους περιορισμούς και πιέσεις. Κατ' αρχήν, η φυσική επιβίωση δεν ήταν καθόλου σίγουρη. Οι σοδειές κινδύνευαν από φυσικές καταστροφές. Οι φωτιές κατέστρεφαν και το συσσωρευμένο πλούτο και τα αναγκαία μέσα για τη στοιχειώδη ύπαρξη· οι ξαφνικές ασθένειες έπλητταν τους ανθρώπους, οι οποίοι δεν είχαν τις απαραίτητες γνώσεις και τα μέσα για να θεραπευθούν. Η φορολογία αποτελούσε μία σημαντική απειλή για τα περισσότερα νοικοκυριά. Οι εξωτερικοί πόλεμοι έγιναν ιδιαίτερα δαπανηροί και εξασθενούσαν τα οθωμανικά ταμεία. Προκειμένου να συγκεντρωθούν εισοδήματα, οι αρχές είτε προχωρούσαν σε αύξηση της φορολογίας είτε υποτιμούσαν το νόμισμα. Ακόμα κι έτσι όμως, τα μέσα αυτά δεν ήταν αρκετά για να εξισορροπήσουν τον προϋπολογισμό. Η εκποίηση των αξιωμάτων και οι απροκάλυπτες δωροδοκίες αποτέλεσαν πρακτικές προσέλκυσης ιδιωτικών κεφαλαίων για τη λειτουργία του κράτους, προκαλώντας όμως ταυτόχρονα και ένα πλέγμα αντικανονικών διασυνδέσεων, οι οποίες επέτρεπαν σε μικρές ομάδες αξιωματούχων και μεσαζόντων να καρπώνονται τα εισοδήματα τόσο του κράτους όσο και των φορολογούμενων υπηκόων.

Το παρόν κεφάλαιο παρέχει τεκμήρια τόσο για την εξέλιξη διαφόρων κρίσεων όσο και για τις προσπάθειες που έγιναν να βρεθούν ικανές λύσεις για την αντιμετώπιση αυτών των κρίσεων. Η αποκατάσταση της παλιάς καλής τάξης των πραγμάτων ήταν μία επιλογή, η αναζήτηση άλλων διόδων πέραν του οθωμανικού συστήματος μια δεύτερη. Οι πηγές υπογραμμίζουν την ποικιλία των συγκεκριμένων απαντήσεων στις προκλήσεις που θέτουν οι ποικίλες κρίσεις και επιπλέον τις σημαντικές συνέπειες που είχαν ορισμένες από αυτές τις απαντήσεις.

I. «Φυσικές» καταστροφές

E-1. Πείνα στην Κωνσταντινούπολη (1758)

Εκείνη τη χρονιά, άνθρωποι συνέρρεαν στην Ιστανμπούλ, καθώς πείνα βασιάνιζε τις περισσότερες περι-

οχές. Έτσι, η πείνα έφτασε και στην πρωτεύουσα και το ψωμί άρχισε να σπανίζει. Κάποιες εκατοντάδες άνθρωποι συνωστίζονταν σαν σμάρια μπροστά από κάθε αρτοποιείο. Άπλωναν τα χέρια σε μισοψημένα καρβέ-

λια ψωμιά. Γέροι, γυναίκες και ραγιάδες [*raiyge*: υπήκοος] πεινούσαν. [...] Γι' αυτό οι άνθρωποι άρχισαν να αγοράζουν ρύζι σε μεγάλες ποσότητες. Άρχισε λοιπόν, να σπανίζει και το ρύζι. Καθώς πλησίαζε ο μήνας της νηστείας και οι Μουσουλμάνοι δεν θα υπέφεραν, μία διαταγή εκδόθηκε το μήνα Σαμπάν, η οποία εγκαινιάζε ένα όριο δύο οκάδων⁶⁷ ρυζιού ανά άτομο. Ωστόσο, την τελευταία ημέρα του Σαμπάν, μερικές εκατοντάδες κατεργάρες γυναίκες συγκεντρώθηκαν στην αποθήκη ενός *τζιμμή*⁶⁸ εμπόρου ρυζιού. Μια από αυτές τις γυναίκες έβγαλε ένα μεγάλο μαχαίρι και επιτέθηκε στον τζιμμή. Ο τζιμμής το βάλει στα πόδια και εκείνες κατέκλεψαν το ρύζι. Ο διοικητής των γενίτσαρων, ο Ναλμπάνταντ Μεχμέτ Πασάς, όταν έμαθε το περιστατικό, πήγε στην περιοχή να εμποδίσει τη λεηλασία. Όχι μόνο δεν σταμάτησαν το κλέψιμο, αλλά άρχισαν να τον καταριούνται και να τον προπηλακίζουν. Ο διοικητής τότε, έστειλε τον αγγελιοφόρο του Κουζουτζού Μεχμέτ αγά στον Μεγάλο Βεζίρη. Ο προαναφερθείς Κουζουτζού Μεχμέτ ανέφερε: «Όταν τον πλησίασα και του ανέφερα τα πάντα, εκείνος άκουγε κάποιους μουσικούς. Δεν έδειξε να ενοχλείται. Μου είπε απλά να οδηγήσω τον αντιπρόσωπο των γενίτσαρων στον τόπο εκείνο. Τον οδήγησα. Οι γυναίκες τον είδαν και εξαφανίστηκαν». Μετά από αυτό το σκάνδαλο, ο διοικητής των γενίτσαρων διώχθηκε και ο αντιπρόσωπος των γενίτσαρων [...] τοποθετήθηκε έκτοτε διοικητής του σώματος. Χάρη στους δυνατούς ανέμους, δύο μέρες αργότερα έφτασαν πλοία φορτωμένα με ρύζι κι έτσι κυκλοφόρησε στην αγορά ρύζι.

Şemdanizâde, σ. 16-17.

Η επισιτισμός μιας μεγάλης πόλης, όπως η Κωνσταντινούπολη, εξαρτιόταν από τις σοδειές των διαφόρων επαρχιών. Παρά τις προσπάθειες των οθωμανικών αρχών, δεν ήταν δυνατόν να αποφεύγονται περίοδοι σιτοδείας και πανικού, οι οποίες οδηγούσαν σε ανατίμηση των τιμών και λαϊκές αναταραχές που μπορούσαν να οδηγήσουν ακόμα και σε απειλή του πολιτικού σκηνικού. Ταραχές εξαιτίας του λιμού, στις οποίες συχνά ηγούνταν γυναίκες, αποτελούσαν συχνό φαινόμενο όχι μόνο στην οθωμανική αυτοκρατορία, αλλά ακόμα και στην πρώιμη νεότερη Δυτική Ευρώπη.

67 *okka*: οθωμανική μονάδα μέτρησης, ίση με περίπου 1.283 κιλά.

68 *zimmi*: «προστατευόμενο άτομο», μη μουσουλμάνος υπήκοος.

Να περιγράψετε τους οικονομικούς και ψυχολογικούς μηχανισμούς που ενεργοποιούνταν σε περιόδους έλλειψης τροφίμων στην Κωνσταντινούπολη. Γιατί οι γυναίκες αποτελούσαν τις κύριες πρωταγωνίστριες σε ταραχές εξαιτίας του λιμού; Θα τολμούσε το πλήθος να λεηλατήσει αποθήκη μουσουλμάνου εμπόρου ρυζιού; Θα ενεργούσαν πιο δραστηρικά οι αρχές σε μια τέτοια περίπτωση;

E-2. Σεισμός στην Κωνσταντινούπολη (1766)

[...] την τρίτη ημέρα που ήταν η 12^η του Ζιλχισέ και η 14^η του Μαΐου, Πέμπτη [...] μισή ώρα μετά τη δύση του ηλίου, έλαβε χώρα ένας ξαφνικός και ισχυρός σεισμός. Εξαιτίας της δύναμής του, οι άνθρωποι έχασαν κάθε ελπίδα για τη ζωή τους κι έμειναν ακίνητοι. Όλα τα κτίρια, άνθρωποι και ζώα καταστράφηκαν. Όσοι επιβίωσαν μετανοούσαν για τις αμαρτίες τους και ένιωσαν πιο ισχυρή την πίστη τους. Μετά από τέσσερα λεπτά, ο σεισμός υποχώρησε. Η Ιστανμπούλ είχε καλυφθεί από σκόνη και καπνό. Όταν χάθηκε και ο καπνός, φάνηκε ότι το Τζαμί του Κατακτητή είχε καταρρεύσει ολοσχερώς. Το τζαμί του Σουλτάνου Βαγιαζήτ και αυτό του Μιχριμάχ είχαν υποστεί μεγάλες ζημιές. Το Πανδοχείο των εμπόρων ζάχαρης, ο τόπος προσευχής [*Dua Meydanı*, «ντουά μείντανί»] στη σκεπαστή αγορά καθώς και η αγορά των καπελάδων και η περιοχή του Μπεζαζιστάν είχαν υποστεί ζημιές. Το Παλιό Σεράι, τα τείχη της Ιστανμπούλ, το Επταπύργιο, το Χάνι του Βεζίρη, το δουλοπάζαρο, άλλα τούβλινα και λίθινα πανδοχεία και τζαμιά καθώς και ξύλινα σπίτια είχαν επίσης υποστεί ζημιές. Ζημιές είχαν υποστεί και σπίτια στον Γαλατά και το Ισκιντάρ (Σκουτάρι). Ακόμα και όσα κτίρια φαίνονταν άθικτα, είχαν υποστεί ζημιές, οι οποίες φάνηκαν αργότερα. Ζημιές είχε υποστεί ακόμα και το Νέο Σεράι, στο σκελετό και την τοιχοποιία του. Τέσσερις χιλιάδες άνθρωποι είχαν σκοτωθεί. Πράγματι, καθώς η Ιστανμπούλ έχει το σχήμα ενός τριγώνου, δεν θα της λείψουν οι σεισμοί και οι φωτιές.

Şemdanizâde, σ. 85-86.

Γιατί τα τζαμιά υπέστησαν περισσότερες καταστροφές από άλλα οικοδομήματα της Κωνσταντινούπολης;

Ε-3. Πανούκλα στο Βουκουρέστι (1813)

Το μήνα Οκτώβριο, ο θάνατος κυρίευσε τη χώρα με τρόπο πραγματικά πρωτοφανή. Η πόλη φαινόταν να είχε εκραγεί και οι άνθρωποι προσπαθούσαν να δραπετεύσουν, όσο μακριά μπορούσαν να τους οδηγήσουν τα πόδια τους. Έτσι, ο τόπος ερήμωσε. Τι είχε όμως απομείνει να δει κανείς; Όπου έπεφτε το βλέμμα, ακουγόταν μια κραυγή: «Μακριά, στην άκρη, περνάνε οι εκκλησάκηδες με τους νεκρούς», οχτώ, ακόμα και δέκα πτώματα, το ένα πάνω στο άλλο, και ακολουθούσε μια ομάδα ρακένδυτων ανθρώπων και παιδιά που σπάραζαν. Και τους μετέφεραν όλους μέσα από τις γειτονιές, μέχρι που δεν μπορούσαν να τους βοηθήσουν πια άλλο και έμεναν νεκροί στους δρόμους μέχρι οι εκκλησάκηδες να 'ρθούν με τα κάρα και να τους μαζέψουν. Όσο για μας, τους ζωντανούς, θεωρούσαμε ήδη τους εαυτούς μας νεκρούς και τριγυρνούσαμε ολόγυρα σα χαμένοι. Μετά άρχισαν να καίνε τους νεκρούς τους, τον ένα μετά τον άλλο, στους κήπους τους, μέχρι που κι αυτοί γέμισαν. Όπου έφτανε το κακό, ένας ή δύο μόνο από τους δέκα γλιτώνανε. Σε άλλα μέρη ούτε καν ένας. Και πόσους μπορούσε να δει κανείς να περιφέρονται, άλλους που είχαν επιβιώσει από την αρρώστια, άλλους από το στρατό. Ιερείς πέθαιναν στις εκκλησίες τους. Άλλοι έφευγαν μακριά. Οι αγίες εκκλησίες έμεναν χωρίς κανέναν να τις υπηρετεί και σου ράγιζε η καρδιά να τις βλέπεις έτσι. Οι γειτονιές ερήμωναν. Και μόνο ο θάνατος ήταν θλι-

βερά παρών από τον Αύγουστο έως τον Ιανουάριο. Έπειτα, από τον Ιανουάριο, έγινε κάπως πιο αργός, όμως τα μεγάλα σπίτια δεν ξεμπερδεψαν μαζί του, εκτός ίσως, από αυτούς τους σπουδαίους βογιάρους που μπορούσαν να κλειδαμπαρωθούν μέσα στις αυλές τους και να φρουρούνται από στρατό. Όσο για εδώ, στο Βουκουρέστι, πώς να το πω, υπήρχαν άνθρωποι να θάψουν τους νεκρούς, ακόμα και αν καμιά φορά τα σκυλιά έτρωγαν κάποια πτώματα στους κήπους, πτώματα που από φόβο δεν είχαν θαφτεί τόσο βαθιά. Στα χωριά, αλλά και στην ύπαιθρο, τόσο οι κάτοικοι των πόλεων όσο και οι χωρικοί γίνονταν γεύμα των σκυλιών, γιατί δεν είχε απομείνει κανένας να τους θάψει [...] Και στα νοσοκομεία έφτιαχναν σωρούς από εκατό γυμνά πτώματα, νέους, άνδρες και γυναίκες, παιδιά, γέροντες, πλούσιους και φτωχούς, και όλα αυτά τα πτώματα ήταν πρησμένα. Έπειτα έσκαβαν μεγάλα χαντάκια και τους πέταγαν μέσα, τον ένα μετά τον άλλο, τσιγγάνους, βογιάρους, Εβραίους και Αρμένιους, χωρίς να επιφυλάσσουν καλύτερη μοίρα για κανένα.

Corfus, σ. 340–341.

Πόσο υπολογίζονται οι εθνικές, θρησκευτικές και κοινωνικές διαφορές σε παρόμοιες ακραίες περιστάσεις; Τι σημαίνει να είναι κανείς «ζωντανός-νεκρός» σε μια πόλη που είχε κυριευθεί από την πανούκλα; Με ποιους τρόπους παραμέριζαν τον ανθρωπισμό οι μεγάλες «καταστροφές»;

II. Η πολιτική κρίση στην Κωνσταντινούπολη

Ε-4. Προτάσεις για την επίλυση της κρίσης του οθωμανικού κράτους από τα απομνημονεύματα του Κοσμή Μπέη (περ.1630)

Έγραψα αυτήν την πραγματεία και την υπέβαλα στον ενδοξότατο, μεγαλειότατο Σουλτάνο, ώστε να πληροφορηθεί για τις αιτίες των δεινοπαθημάτων και αλλαγών που υφίσταται αυτός ο κόσμος και να βρει, με τη βοήθεια του Θεού, θεραπεία για αυτά τα προβλήματα. Με τον τρόπο αυτό ο Σουλτάνος μπορεί να επανορθώσει τα πράγματα. Ας γίνει πρώτα γνωστό ότι θεμέλιο της τάξης στο βασίλειο και στο

λαό είναι η επιτήρηση των θρησκευτικών κανόνων και του θρησκευτικού νόμου, το σεριάτ. Δεύτερον, ο σουλτάνος πρέπει να συμπεριφέρεται γενναιόδωρα και να προσέχει τα δικαιώματα όλων των τάξεων, των ουλεμάδων που μεριμνούν για τις υποθέσεις των υπηκόων που μας εμπιστευθήκε ο Θεός και των πολεμιστών που προσφέρουν τη ζωή τους στην ατραπό του πολέμου [*gaza*, «γαζάς»: ιερός πόλεμος]. Πρέπει, ωστόσο, να τιμωρεί και να φέρεται άσχημα στους ανάξιους. Έτσι, θα επιτηρεί και θα υποστηρίζει τους νόμους των τελευταίων σουλτάνων που βρίσκονται σε ισχύ. Ελπίζουμε ότι, με τον τρόπο αυτό θα βελτι-

ωθεί και θα μπει σε μία τάξη η κατάσταση και ότι το κύρος του κράτους θα ανορθωθεί. Η διαταγή ανήκει στο Σουλτάνο.

Koçi Bey, σ. 19.

Στη διάρκεια του δεύτερου μισού του 16^{ου} και 17^{ου} αιώνα αναδύεται ένα πλούσιο corpus της οθωμανικής πολιτικής λογοτεχνίας, το οποίο περιγράφει τα συμπτώματα της πολιτικής κρίσης και επιχειρεί να προτείνει βελτιώσεις. Οι περισσότερες από αυτές τις παραινέσεις ωστόσο, εστιάζουν σε μέτρα που στόχο έχουν την παλινόρθωση των «παλιών καλών εποχών» και κατά συνέπεια έχουν μικρή πρακτική σημασία.

Η συμβουλή του Κοτσή Μπέη συσχετίζεται με τις συγκεκριμένες αιτίες της κρίσης ή είναι γενικότερη; Ποια συμβουλή πιστεύετε ότι θα ήταν περισσότερο αποτελεσματική;

Ε-5. Οι απεσταλμένοι του ηγεμόνα της Μολδαβίας Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου συζητούν για την αναγκαιότητα της δωροδοκίας πολυάριθμων ατόμων στην Κωνσταντινούπολη (1741)

Υψηλότητα, μας επικρίνατε για τα δώρα που δώσαμε, δεν θα μπορούσαμε ωστόσο να πετύχουμε τίποτα εάν δεν τα δίναμε· επιπλέον, δεν είναι σωστό να μην δώσουμε καθόλου δώρα, καθώς οι καιροί είναι τέτοιοι και τόσο η Πύλη του μεγάλου βεζίρη όσο και το περιβάλλον του έχουν γίνει εξαιρετικά πλεονέκτες και όλοι, ακόμα και οι πιο ασήμαντοι από αυτούς, είναι σαν κτήνη. Όταν ζητούν κάτι, πρώτα το κάνουν ευγενικά, μετά αρχίζουν να καταριούνται χρησιμοποιώντας την εξουσία τους και να απειλούν,

με τρόπο που κανείς δεν μπορεί να πράξει διαφορετικά. Δεν υπάρχει μοναρχία στην αυτοκρατορία, όπως υπήρχε στην εποχή της κυριαρχίας του Ιμπραήμ Πασά⁶⁹, αντίθετα, μετά το μεγάλο βεζίρη, κάθε υψηλόβαθμος αξιωματούχος της εξωτερικής υπηρεσίας είναι σαν ανεξάρτητος βεζίρης. Ο τσαούσμπας (chaush basha: επικεφαλής των αγγελιοφόρων) είναι τόσο ισχυρός όσο ο κεχαγιάς [kethüda: εδώ, βοηθός του μεγάλου βεζίρη] και το ίδιο είναι και ο αρχιγραμματέας [reis, «ρεϊς»]. Αυτοί που βρίσκονται στην ακολουθία του μεγάλου βεζίρη είναι κτήνη όσο και αυτοί που υπηρετούν εκτός: ο Χαγιάτι είναι όπως τον ξέρετε, ο βοηθός του δεν έχει καμιά δυσκολία να μιλήσει απευθείας στον αγά των Κοριτσιών [darisadet, «νταρισαντέτ»], ο πρώην γραφέας [jazegi, «γιαζεγί»], Αλή Εφέντης μιλά αντ'αυτού και έχει όλη την εξουσία στα χέρια του· ο Εσάντ Μολλά είναι υποψήφιος για το αξίωμα του μουφτή, ο Πιρίζαντε είναι ένας ισχυρός σύμβουλος, ο Καρά Χαλίφ Εφεντίζαντε χαίρει μεγάλης εκτίμησης, ο Αμεγί έχει πολύ εξουσία και βρίσκεται πιο κοντά στο μεγάλο βεζίρη από ότι ο Χισριγιέλι στον αγά των Κοριτσιών. Αφήνουμε κατά μέρος αυτούς με τη μικρότερη σημασία όπως οι Σώτσοζαντε, Σαχίρ Μπέη και κάποιους άλλους που, εάν δεν εξαγοραστούν, θα βγάλουν το κεντρί τους όπως οι σφήγγες και θα ανοίξουν θανάσιμες πληγές.

Murgescu, σ. 165-166.

Να συγκρίνετε και να αντιπαραβάλετε τις συστάσεις του Κοτσή Μπέη και τις πραγματικότητες που περιγράφουν οι μολδαβοί απεσταλμένοι. Πιστεύεται πως η δωροδοκία αποτελούσε ένα ατυχές περιστατικό ή μέρος του συστήματος; Υπήρχε άλλη εναλλακτική λύση εκτός από τη δωροδοκία; Με τι κόστος;

III. Πόλεμοι, εξεγέρσεις και κοινωνικές αναταραχές

Ε-6. Χωρικοί δραπετεύουν στις πόλεις (1665)

Οι κάτοικοι των χωριών Κόκρε και Γκοντιάκοβο από τον καζά [kaza: η μικρότερη διοικητική περιφέρεια

στην επαρχία] Πριλέπ ήρθαν στο ιερό δικαστήριο μαζί με τον βοεβόδα Ιμπραήμ που είναι βοεβόδας στο χάσι [has: μεγάλο τιμάριο] του Πριλέπ, ένα από τα χάσια του Μεγάλου μου Βεζίρη [...] και ανακοίνωσαν

69 Ιμπραήμ πασάς Νεβσεχιρλί, μεγάλος βεζίρης, 1718-1730.

ότι τα χωριά που ανήκουν στο προαναφερθέν χάσι είναι ελεύθερα και κανείς δεν πρέπει να αναμειγνύεται με τις υποθέσεις τους. Ωστόσο, ο μπεηλέρμπεης [beylerbeyi: γενικός διοικητής], ο σαντζάκμπεης [sancakbeyi: διοικητής σαντζακιού] και άλλοι αξιωματούχοι μαζί με πολύ λαό και ιππείς μένουν εκεί και εκτός από το ότι παίρνουν ελεύθερα τροφή, όπως πρόβια, αρνιά, μέλι, λάδι και άλλα προϊόντα, τους ενοχλούν ζητώντας τους χρήματα για αδικαιολόγητους φόρους [tekalif-i shaka, «τεκαλίφ σακά»], παρόλο που δεν έχουν καμιά σχετική τίμια εντολή. Εξαιτίας αυτής της κατάστασης, οι ραγιαδες [raya: υπήκοος] από τα χωριά Βέρπσανι, Πέστανι, Ντούνιε και Κάλεν από το προαναφερθέν χάσι, που βρίσκονται εκεί εγκαταστημένοι από παλαιές εποχές, εγκατέλειψαν τα χωριά τα έτη 1662, 1663 και 1664, έφυγαν μακριά και εγκαταστάθηκαν στις πόλεις και τα χωριά του καζά μας. Ο προαναφερθείς βοεβόδας πήγε σε αυτούς και καθώς οι φυγάδες υπήκοοι δεν επιθυμούσαν να επιστρέψουν, έστειλε μία αναφορά στην οποία ζητά μία τίμια διαταγή.

Έτσι γράφτηκε αυτή η διαταγή, με τον όρο, εις το εξής, να μην ενοχλεί κανείς αυτούς τους υπηκόους ζητώντας τους αδικαιολόγητους φόρους χωρίς μία υψηλή διαταγή· οι υπήκοοι που δραπετεύσαν από τα προαναφερθέντα χωριά και δεν έχουν καταγραφεί στα τεφτέρια [defter] του χασιού, πρέπει να μετακινηθούν και να φύγουν για τα παλιά χωριά και τους παλιούς τόπους τους, όπου και θα εγκατασταθούν και πάλι.

Odbrani, I, σ. 282-283.

Γιατί οι χωρικοί δραπετεύσαν από τα χωριά τους; Πώς αντέδρασαν οι αξιωματούχοι; Ήταν αποτελεσματική η αντίδραση αυτή;

E-7. Εξέγερση του Μεχμέτ αγά Μπογιαζιόγλου στην Κύπρο (περ. 1680)

[...] μία εξιστόρηση της εξέγερσης του περίφημου Μεχμέτ αγά Μπογιαζιόγλου, που φαίνεται να έγινε γύρω στα 1689. Την εξιστόρηση αυτή άκουσα ο ίδιος από έναν αξιοσέβαστο άρχοντα, τον κύριο Μπενουά Αστιέ, πρόξενο της Γαλλίας, ο οποίος, μέχρι το παρόν έτος 1788, ήταν εξέχων πρόεδρος της σεβαστής συντεχνίας των γάλλων εμπόρων στην Κύπρο

[...] οι ισχυρισμοί του με τα ίδια του τα λόγια: «έμαθα κάτι από την τοπική λαϊκή παράδοση και πήρα επίσης εξαιρετικές πληροφορίες από έναν ηλικιωμένο Τούρκο, 97 ετών, και από έναν Έλληνα, σχεδόν της ίδιας ηλικίας, που υπήρξαν και οι δύο αυτόπτες μάρτυρες μιας εξέγερσης που έλαβε χώρα στο νησί πριν από περίπου ογδόντα χρόνια και διήρκεσε επτά ολόκληρα χρόνια. Τη διακυβέρνηση της Κύπρου, όπως και της Ρόδου και άλλων νησιών του [Αιγαίου] Αρχιπελάγους, ασκούσε τότε ο οθωμανός Καπουντάν πασάς [Karudan pasha: αρχιναύαρχος]. Το ετήσιο χαράτσι [harac], που έπρεπε να σταλεί στην Πύλη, συγκέντρωνε ένας ειδικός χαρτατζής [haraccî]: ο *μαϊσέτ* [ma'ishet] μαζευόταν για τον Καπουντάν πασά· και ο *νουζούλ* [nuzul: φόρος σε είδος] προοριζόταν για τη συντήρηση του διοικητή, τον οποίο έστειλε αυτός ο αξιωματούχος [ο Καπουντάν πασάς] [...]

Ο Αγάς της Λευκωσίας που μίσθωνε αυτούς τους φόρους, πότε τον ένα πότε τον άλλο, δημιούργησε αντιπαραθέσεις και διενέξεις: έτσι, πήραν τα όπλα και χτυπιόντουσαν μεταξύ τους, μέχρι που ο Μεχμέτ αγά Μπογιαζιόγλου κυριάρχησε, πήρε την αρχηγία και αντιστάθηκε πεισματικά σαν αντάρτης για επτά χρόνια. Πλήρωνε κάθε χρόνο στον φοροεισπράκτορα που έστειλε η Πύλη τον καθορισμένο φόρο, τον οποίο μέχρι τότε οι εισπράκτορες έπρεπε να παρακαλέσουν για να τον πάρουν και συνήθιζαν να κρατάν για τους σκοπούς τους. Διόρισε σε όλο τον καζά ανθρώπους αφοσιωμένους σε αυτόν, οι οποίοι διοικούσαν. Η Πύλη, μαθαίνοντας ότι αυτός ο Μπογιαζιόγλου είχε εγκαταλείψει κάθε επίφαση υποταγής, έστειλε στην Κύπρο τον Τσολάκ Μεχμέτ Πασά με δυνάμεις για να αποκαταστήσει την τάξη. Αυτοί έγιναν δεκτοί στη Λευκωσία, όμως μετά από ένα διάστημα κάποιων μηνών, όταν ο Μεχμέτ Πασά προσπάθησε να ασκήσει εξουσία στον Μπογιαζιόγλου, ο στασιαστής τον ανάγκασε να εγκαταλείψει τη Λευκωσία και να αποσυρθεί στο τσιφλίκι [chiftlik] του Κουμπάτογλου, όπου έζησε περιορισμένος, ενώ έπαιρναν κάθε μέριμνα, ώστε να εμποδίσουν τα νέα της κατάστασής του να φτάσουν στην υπηρεσία. Κι όμως, λίγο καιρό μετά έφτασαν τα νέα και αμέσως ο Τσιφούτογλου Αχμέτ Πασά διατάχθηκε να περάσει από την Καραμανία στην Κύπρο με ισχυρές δυνάμεις, να απελευθερώσει τον Τσολάκ Μεχμέτ Πασά και να αναχαιτίσει τον αρχηγό των στασιαστών.

Ο Αχμέτ Πασάς πέρασε λοιπόν, άραξε στην Ακανθού

και βάδισε κατευθείαν στην Κυθραία, για να καταλάβει αμέσως του μύλου, ώστε να μην μπορεί να αλθεται στάρι και να σταματήσει ο ανεφοδιασμός της Λευκωσίας, της έδρας των στασιαστών. Εκεί έμεινε για δυο μήνες και ο Τσολάκ Μεχμέτ πήγε να τον συναντήσει. [...]

Η πόλη τότε βρέθηκε χωρίς ψωμί, και ο Πασάς, γνωρίζοντας ότι είχε υποστήριξη, αλλά κανείς δεν θα τολμούσε να φανερωθεί εξαιτίας του στασιαστή, πρότεινε στον Μπογιαζιογλου να παραιτηθεί, κι αυτός να του στείλει ένα διαβατήριο για να είναι εξασφαλισμένος. Ο στασιαστής, βλέποντας ότι ο Πασάς είχε το μεγαλύτερο μέρος της πόλης με το μέρος του, την εγκατέλειψε μες τη νύχτα με συνοδεία κάποιων έμπιστων φρουρών, και βάδισε πρώτα στη Λευκάρα, μετά στη Λεύκα, όπου ο κεχαγιάς [*kehaya*: αντιπρόσωπος] του πασά τον αιφνιδίασε, σκοτώνοντας είκοσι οχτώ από τους άνδρες του και παίρνοντας τριάντα δύο αιχμάλωτους. [...] Κυνηγημένος από παντού από τα στρατεύματα του πασά, κίνησε για την Αμμόχωστο με κάθε μυστικότητα, ελπίζοντας να οχυρωθεί εκεί, προτού όμως φτάσει, είχαν κλειδώσει τις πύλες της πόλης και οι δυνάμεις του πασά πήραν τους λίγους στρατιώτες που του είχαν απομείνει. Δραπέτευσε με έξι μόνο άνδρες στην Πύλα, μετά στη Λάρνακα, σκοπεύοντας να πάει στη Λεμεσό, τον έπιασαν όμως στην περιοχή του Κοιλανού και τον μετέφεραν στη Λευκωσία, όπου ο πασάς τον κρέμασε την ίδια νύχτα και την επόμενη ημέρα έμεινε εκτεθειμένος με τους οπαδούς του, που τους είχαν επίσης κρεμάσει ζωντανούς με θηλιές από το λαιμό τους. Κι έτσι, μετά από ένα διάστημα εφτά χρόνων, τέλειωσε η εξέγερση. Και οι οπαδοί του και αρκετοί άλλοι επικεφαλής των στασιαστών πιάστηκαν και οδηγήθηκαν στο θάνατο.

Luke, σ. 32-35.

Ποιες άλλες επιλογές είχαν οι άνθρωποι που εξεγείρονταν στην οθωμανική αυτοκρατορία; Τι θα κάνατε εσείς στη θέση τους;
Να συγκρίνετε τη μοίρα διάφορων στασιαστών στην οθωμανική αυτοκρατορία. Πόσο εφικτή ήταν η διαπραγμάτευση με τις αρχές;

E-8. Αναφορά στον πάπα σχετικά με την εξέγερση του Τσίπροβτζι (1688)

Τα ακόλουθα λέγονται σχετικά με τον [καθολικό] Αρχιεπίσκοπο Βουλγαρίας Ιωάννη Στεφάν Κνιέζεβιτς και τον Γκεόργκι Πεγιάτσεβιτς:

Αφού πείσθηκε και ενθαρρύνθηκε από την προσωπική επιστολή που του έστειλε ο αυτοκράτορας Λεοπόλδος να βοηθήσει για την ευόδωση της χριστιανικής υπόθεσης, ο προαναφερθείς αρχιεπίσκοπος έστειλε τον εξάδερφό του Γκεόργκι Πεγιάτσεβιτς με βουλγαρικά στρατεύματα στο Καράνσεμπες και το Σικλοβάρ για να συναντήσει το στρατηγό Βετεράνι. Στη διάρκεια της πορείας του [ο Πεγιάτσεβιτς] ενώθηκε με τον σερβικό στρατό και [μαζί] με τους Βλάχους κατέλαβαν την Όρσοβα και αποκεφάλισαν σχεδόν όλους τους Τούρκους.

Όταν όμως το 1688 ο προαναφερθείς Γκεόργκι μαζί με τα βουλγαρικά του στρατεύματα, τους τέσσερις καπεταναίους του Κοπίλοβετς, τους τέσσερις του Τσίπροβετς και άλλους, αλλά και μαζί με [τους ουσάρους] του Χακί θέλησαν να διακόψουν τον πολεμοχαρή Τιοκιόλι⁷⁰ (και να τον καταστρέψουν), προδόθηκαν από έναν λιποτάκτη και χιλιάδες Βουλγάρων σκοτώθηκαν σε μια αιματηρή μάχη που άρχισε ξαφνικά κοντά στην Κουλόβιτσα και στην οποία ηττήθηκαν ολοκληρωτικά. Μετά τη μάχη, όσοι απέμειναν (από τα στρατεύματα) οπισθοχώρησαν στο Τσίπροβετς και υπερασπίστηκαν την πόλη για λίγο καιρό επιτυχημένα, ενάντια στον Τιοκιόλι, απρόθυμοι να την παραδώσουν, παρόλο που εκείνος [ο Τιοκιόλι], χρησιμοποιώντας το γεγονός ότι ήταν Χριστιανός, [προσπάθησε] να τους δελεάσει υποσχόμενος τίτλους και περιουσία στην Τρανσυλβανία. Τελικά, η πόλη αλώθηκε μετά από επίθεση και κατακτήθηκε από τις τουρκικές και ταταρικές ορδές που έφτασαν εκεί, και όλα τριγύρω καταστράφηκαν και κάηκαν και οι άνθρωποι σκοτώθηκαν. Κυκλοφορούσε η φήμη ότι αμέτρητος πλούτος, ο οποίος είχε συσσωρευτεί στο πέρασμα των χρόνων και είχε αυξηθεί ακόμα περισσότερο στη διάρκεια της μακροχρόνιας ειρηνικής περιόδου, μεταφέρθηκε μακριά με περισσότερα από 100 κάρα. Όμως κανένας από τους Χριστιανούς δεν κατάφερε να διασώσει τίποτα περισσότερο από

⁷⁰ Ιμρ Τιοκιόλι, ηγέτης της αντι-αφβουργικής αντίστασης, η οποία οργανώθηκε από την ουγγρική αριστοκρατία. Μαζί με τα στρατεύματά του (*kurucz*) πολέμησε στο πλευρό των Οθωμανών στον πόλεμο του 1683-1699.

τη ζωή του και λίγοι μόνο κατάφεραν ακόμα κι αυτό, τόσο δύσκολο ήταν.

Spisarevska, σ. 201-202.

Μετά την ήττα των Οθωμανών στη Βιέννη (1683), ο αψβουργικός στρατός κατέλαβε τη Βούδα (1686) και το Βελιγράδι (1688), δημιουργώντας την εντύπωση ότι ήταν πλέον μόνιμη η κατάρρευση της οθωμανικής κυριαρχίας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Η καθολική κοινότητα που ήταν συγκροτημένη γύρω από το Τσιπρόβτςι στη Βουλγαρία προσπάθησε να επωφεληθεί από την προέλαση των αψβουργικών στρατευμάτων, η εξέγερση ωστόσο απέτυχε και η κοινότητα καταστράφηκε, ενώ όσοι κατάφεραν να επιβιώσουν δραπέτευσαν στη Βλαχία και την Τρανσυλβανία.

Γιατί εξεγέρθηκαν οι Βούλγαροι;
Γιατί ο Τιοκίολι και τα χριστιανικά του στρατεύματα κατέπνιξαν την εξέγερση των Βουλγάρων;

Ε-9. Σέρβοι δραπετεύουν φοβούμενοι οθωμανικά αντίποινα (1690) – η μαρτυρία του διακόνου Ατανάσιε Σρμπιν

Και οι Σέρβοι επιβιβάστηκαν στα πλοία [...] Υπήρχαν περισσότερα από δέκα χιλιάδες πλοία και όλα έπλεαν στον ποταμό Δούναβη και έφτασαν στην πόλη της Βούδας, που βρίσκεται υπό την κυριαρχία του [Αψβούργου] αυτοκράτορα. Έτσι, ο Κύριος ελευθέρωσε στη σερβική γη και τις τρεις πληγές, από τις οποίες ο Δαβίδ γνώρισε μία μόνο στην πόλη του: πρώτα το θάνατο, έπειτα πάλι το ξίφος και το θάνατο στο νερό και τη δουλεία και την πείνα, έτσι ώστε ο σερβικός λαός δεν είχε άλλη επιλογή παρά να τρώει κρέας σκύλου και σάρκες νεκρών ανθρώπων που είχαν πεθάνει από την πείνα. Όλα αυτά συνέβησαν στον καιρό μου και είδα με τα μάτια μου κορμιά νεκρών Σέρβων να έχουν πλημμυρίσει τους δρόμους του Βελιγραδίου. Δρόμοι και χωριά είχαν κατακλυσθεί από πτώματα που παρέμεναν άταφα. Όσοι ακόμα τριγυρούσαν ζωντανοί, δεν είχαν τίποτα ανθρώπινο στην όψη, καμιά ανθρώπινη ομορφιά, είχαν γίνει μαύροι από την πείνα και τα πρόσωπά τους έμοιαζαν με τα πρόσωπα Αιθίοπων και έτσι πέθαιναν και μόνο το ένα δέκατο από αυτούς επιβίωσαν.

Agarova-Ilič, σ. 134-135.

Όπως οι καθολικοί Βούλγαροι από το Τσιπρόβτςι, πολλοί ορθόδοξοι Σέρβοι συνεργάστηκαν με τους Αψβούργους στο διάστημα 1688-1689. Ωστόσο, το 1690, οι Οθωμανοί νίκησαν για μια ακόμα φορά και επανέκτησαν το Βελιγράδι. Υπό αυτές τις συνθήκες, ένας μεγάλος αριθμός ορθόδοξων Σέρβων δραπέτευσαν και εγκαταστάθηκαν με σημαντικά προνόμια σε εδάφη που ελέγχονταν από τους Αψβούργους (Σλαβονία και Ουγγαρία).

Προσπαθήστε να διακρίνετε τις βιβλικές αναφορές από την αφήγηση του Ατανάσιε Σρμπιν. Τι απομένει ως αδιαμφισβήτητο ιστορικό γεγονός;

Ε-10. Επανάσταση των Μολδαβών εναντίον των Οθωμανών (1711)

Στη συνέχεια ο βοεβόδας Ντουμιτράσκο κάλεσε τους βογιάρους του, όσους είχαν απομείνει μαζί του, δηλαδή τον Νικολάι Κόστιν τον γραμματέα [*logofăt*, «λογοφάτ»], τον Ιωάννη Στούρτζα τον άρχοντα [*vornic*, «βόρνιτς»] και τον Ιορδάχι Ρούσετ τον άρχοντα και τον Ίλιε Κάταργκιουλ τον θησαυροφύλακα [*vistiernic*, «βίστιερνιτς»], και τους είπε ότι είχε καλέσει τους Ρώσους και ότι αυτοί ήδη διέσχιζαν τον ποταμό Προυτ στο Ζαγαρανσε.

Και τότε όλοι οι βογιάροι, ακούγοντας τα νέα, αγαλλίασαν και απάντησαν χαρούμενοι στον βοεβόδα λέγοντας: «Πολύ καλά έκανες, Υψηλότατε, γιατί είχαμε φοβηθεί πως θα πήγαινες με τους Τούρκους και σχεδιάζαμε, εάν πήγαινε με τους Τούρκους, να σε εγκαταλείψουμε και να προστρέξουμε στους Ρώσους». Και ήταν πολύ ευχαριστημένοι. Μόνο ο Ιορδάχι Ρούσετ ο άρχοντας είπε: «Ήταν μια βιαστική ενέργεια, Υψηλότατε, να καλέσετε τους Ρώσους. Έπρεπε να περιμένετε, Υψηλότατε, να δείτε ως πού φτάνει η ισχύς τους».

Ο βοεβόδας Ντουμιτράσκο απάντησε με αυτά τα λόγια: «Δεν είχα άλλο χρόνο να περιμένω, καθώς φοβόμουν ότι οι Τούρκοι θα με έπιαναν. Γιατί πολλοί από εσάς ήδη με εγκατέλειψαν και δεν μοιράζετε τις ίδιες έγνοιες και την ίδια πίστη με εμένα».

Και τότε ο βοεβόδας Ντουμιτράσκο ανέβηκε στο άλογό του και πήγε να συναντήσει τους Ρώσους, στον ποταμό Προυτ [...]

Τότε οι Μολδαβοί, μόλις είδαν τους Ρώσους, και έχο-

ντας συνηθίσει να λεηλατούν, όταν έβλεπαν τα πράγματα να ανάβουν, άρχισαν, άλλοι μετά από εντολή, άλλοι χωρίς εντολή, να σφάζουν τους Τούρκους και να παίρνουν άλλους αιχμάλωτους, άλλους στο Ιάσι, άλλους σε άλλες περιοχές, όπου τους έβρισκαν σε κάθε μεριά της χώρας. Τους έκλεβαν τα χρήματά τους, τους θησαυρούς τους, τα άλογά τους, ρούχα, βόδια, πρόβατα, μέλι και κεριά και ό,τι άλλο μπορούσαν να βρουν. Και άδειαζαν στους δρόμους όλα αυτά τα είδη, έτσι ώστε ακόμα και τα παιδιά μπορούσαν να παίρνουν όσα ήθελαν. Και όλες οι γριές γυναίκες είχαν πια αρκετές σταφίδες, σύκα και φιστίκια. Και όσους Τούρκους δεν έσφαξαν, τους οδήγησαν γυμνούς σαν δούλους στον βοεβόδα. Κάποιοι από αυτούς μπόρεσαν να τους κρύψουν οι φίλοι τους, όταν κατάφεραν να φτάσουν στους φίλους τους. Και στη συνέχεια, οι Τούρκοι που κρύφτηκαν από τους φίλους τους φάνηκαν πολύ χρήσιμοι σε αυτούς που τους είχαν προσφέρει καταφύγιο.

Neculce, σ. 540-542.

Ο ρωσοτουρκικός πόλεμος του 1710-1711 γέννησε ελπίδες στους ορθόδοξους πληθυσμούς της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, οι οποίοι περίμεναν ότι ο Πέτρος ο Μεγάλος (1682-1725) που είχε καταφέρει να νικήσει τους Σουηδούς το 1709, θα μπορούσε να τους απελευθερώσει από την οθωμανική κυριαρχία. Ο μολδαβός ηγεμόνας Ντιμίτρι Καντεμίρ (1693, 1710-1711) ενώθηκε με τους Ρώσους, δεν μπόρεσε όμως να εμποδίσει την τελική τους ήττα στη μάχη στο Στανίλεστι (1711).

Ήταν οι βογιάροι απολύτως πιστοί στον ηγεμόνα τους ή είχαν τη δική τους πολιτική ατζέντα; Να συγκρίνετε την πηγή αυτή με την πηγή B-21. Ποιοι ήταν οι λόγοι που οδήγησαν στο ξέσπασμα της αντιτουρκικής βίας, όταν κορυφωνόταν η επανάσταση; Ποια θα μπορούσε να είναι τα πιθανά κίνητρα των χριστιανών που βοήθησαν τους Οθωμανούς;

E-11. Ημερολόγιο ενός αψβούργου αξιωματούχου, όπου περιγράφεται η πολιορκία της Ντούμπιτσα (1788)

Η παράταση της μάχης για την Ντούμπιτσα στις 22 Αυγούστου ήταν ακόμα δυσκολότερη. Ο Λούντον ξαφνιάστηκε από τη σκληρή αντίσταση των αμυ-

νόμενων στη Ντούμπιτσα, γι' αυτό διέταξε να καεί η πόλη. Στις 11 η ώρα ξεκίνησε ένας φονικός κανονιοβολισμός που προκάλεσε πυρκαγιές σε όλη την πόλη. Μετά την κατάσβεση της φωτιάς από τους υπερασπιστές της πόλης, είκοσι τέσσερις άνθρωποι πλησίασαν κρυφά τους προμαχώνες της πόλης με την αποστολή να ρίξουν φλεγόμενα υλικά στις ξύλινες δοκούς πάνω στους προμαχώνες, ωστόσο οι αμυνόμενοι το πρόσεξαν και τους απώθησαν μακριά. Η ρίψη φλεγόμενων αντικειμένων συνεχίστηκε στις 23 Αυγούστου.

Προκειμένου να αποσπάσουν τους αμυνόμενους από τις προσπάθειες κατάσβεσης των εστιών, ξεκίνησε ένας ισχυρός κανονιοβολισμός. Το κάστρο της Ντούμπιτσα καιγόταν στη διάρκεια όλης της νύχτας μεταξύ της 23^{ης} και 24^{ης} Αυγούστου και τα κανόνια δε σταματούσαν. Και τότε, την 25^η Αυγούστου, δύο σειρές από τρία κανόνια η κάθε μία τοποθετήθηκαν κοντά στα τείχη της πόλης. Η φωτιά επικεντρώθηκε στην πύλη της πόλης και οι κανονιοβολισμοί είχαν ως συνέπεια την κατάρρευση του οχυρού της Ντούμπιτσα. Ακόμα όμως και τότε, οι πολιορκούμενοι δεν παραδόθηκαν. Η πολιορκία συνεχίστηκε την 26^η Αυγούστου και από τα υπολείμματα του τείχους οι πολιορκούμενοι απαντούσαν με πυροβολισμούς και κανονιοβολισμούς.

Οι επιτιθέμενοι άνοιξαν πυρ. Και τότε, γύρω στις 8 η ώρα το πρωί, τα πυρά που έρχονταν μέσα από το οχυρό ησύχασαν. Στις 9 η ώρα, ένας άνδρας από το κάστρο πήγε στο αυστριακό στρατηγείο να συζητήσουν. Ζήτησε την κατάπαυση του πυρός και η αυστριακή πλευρά συμφώνησε. Στο όνομα της φρουράς, πρότεινε την παράδοση του κάστρου με την εξασφάλιση ωστόσο της ελευθερίας των αμυνόμενων – όρο στον οποίο δε συμφώνησε η αυστριακή πλευρά, η οποία ζήτησε την δίχως όρους παράδοση. Τότε ο άνδρας ικέτευσε για μια περίοδο τριών ωρών προκειμένου να συζητήσουν την κατάσταση με τη φρουρά και η άδεια αυτή του δόθηκε. Μετά από τριώρες συζητήσεις, ο οθωμανός διοικητής [bey, μπής] έφτασε με έξι συντρόφους του και έτσι ολοκληρώθηκε η επίσημη παράδοση του κάστρου.

Το οχυρό της Ντούμπιτσα, ή καλύτερα ότι απέμεινε από αυτό, τελικά κατακτήθηκε κι έπεσε στα χέρια του αυστριακού στρατού.

Sljivo, σ. 91-92.

Πολέμησαν καλά οι Οθωμανοί στην Ντούμπιτσα; Γιατί ωστόσο παραδόθηκαν;

Ε-12. Η ανασφάλεια του ταξιδιού στην Αλβανία (περ. 1800)

Κάποτε ζήσαμε στιγμές υπερέντασης. Βρισκόμασταν σε μια μικρή και επίπεδη περιοχή, όταν ξαφνικά από την πίσω πλευρά ενός δάσους ξεπρόβαλαν καμιά ντουζίνα έφιπποι Αλβανοί, οπλισμένοι από την κορφή μέχρι τα νύχια. Οι άνδρες της φρουράς τράβηξαν τα χαλινάρια, βάδισαν κυκλικά με τα άλογα, ελευθέρωσαν τα όπλα τους και στάθηκαν όρθιοι στους αναβατήρες έτοιμοι για δράση. Ομολογώ ότι, την ώρα που κατέφθαναν από το λόφο οι άνδρες, το χέρι μου βρέθηκε στην τσέπη του παντελονιού μου, όπου βρισκόταν το ρεβόλβερ μου. Οι στρατιώτες απλώθηκαν στο χώρο έτοιμοι να ανοίξουν πυρ. Οι Αλβανοί ωστόσο, όσο πολεμοχαρείς κι αν φαίνονταν, δεν είχαν παρόμοιες προθέσεις. Περισσότερο απολάμβαναν τον τρόπο των Τούρκων, στους οποίους, ωστόσο, δεν έδωσαν καμία σημασία, παρόλο που μου χαμογέλασαν σαν χαιρετισμό καθώς ίππευαν μακριά.

Fraser, σ. 237-38.

Θεωρείτε πως η διάδοση των πυροβόλων όπλων έπαιξε θετικό ρόλο στην ανάπτυξη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης στις αρχές του 19^{ου} αιώνα; Να αναπτύξετε επιχειρήματα και υπέρ και εναντίον της παραπάνω ιδέας.

Ε-13. Η επιδρομή του Τοπάλ Ιμπραήμ στο Καζανλίκ (1809)

Έγινε μια τέτοια επιδρομή των παρανόμων [*daglii*] τον Απρίλιο του 1809 στην πόλη Καζανλίκ⁷¹, με αρχηγό τον Τοπάλ [=κουτσός] Ιμπραήμ, ο οποίος μπαίνοντας στην πόλη [...] προσκάλεσε τους άρχοντες της περιοχής [*ayan*, «αγιάν»] και τον *μουχτάρη* [*muhtar*: δήμαρχο] των ραγιαδών [*reyaya*: υπήκοος] να του πουν πόσους φόρους πλήρωνε η πόλη και σε ποιον. [...] Στη συνέχεια ο Τοπάλ Ιμπραήμ τους είπε ότι δεν θα κατέστρεφε την πόλη ούτε θα την έκαιγε, εάν συ-

γκέντρωναν το ίδιο ποσό για εκείνον και έστειλαν μήνυμα στην Ιστανμπούλ να ζητά ένα φερμάνι από τον Σουλτάνο Μαχμούτ, έτσι ώστε εκείνος, ο Τοπάλ Ιμπραήμ, να μπορεί να συγκεντρώνει τους φόρους για τα επόμενα δέκα χρόνια.

[...] Αφού όμως πήρε τα χρήματα, ο Τοπάλ Ιμπραήμ είπε στο μουχτάρη Στογιάν Νικολόφ: «Σου δίνω αυτήν την επιστολή (ήταν ανοιχτή) για τον Μουσταφά Μπαϊρακτάρ, που είναι τώρα Βεζίρης στην Ιστανμπούλ, και εάν μέσα σε σαράντα ημέρες δεν μου φέρεις το φερμάνι, θα κάνω την πόλη στάχτες. Μέχρι τότε, θα μείνω εδώ με τους ανθρώπους μου και θα περιμένουμε μέχρι τη λήξη της προθεσμίας· στο μεταξύ να διατάξεις το λαό σου να μας ταΐζει με πίτες και κοτόπουλα. Ελπίζω να κατάλαβες».

[...] Τη μέρα που έληγε η προθεσμία, ο Τοπάλ Ιμπραήμ, οργισμένος που ο μουχτάρης τον ξεγέλασε, πήγε μόνος τους και χτύπησε με τη λόγχη του τον Χρίστο Τομόφ στο δρόμο. Αυτό ήταν το σημάδι για να ξεκινήσει η σφαγή των Χριστιανών, που είχαν κλειδωθεί μέσα στα σπίτια τους.

Stambolski, σ. 28-30.

Στις πρώτες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα, πολλοί στρατιωτικοί ηγέτες – ορισμένοι από αυτούς δρούσαν μάλιστα και ως φοροεισπράκτορες – κατάφεραν να κερδίσουν τον έλεγχο των οθωμανικών επαρχιών, επωφελούμενοι από το γεγονός ότι η κεντρική εξουσία που είχε εξασθενήσει μετά τον πόλεμο με τη Ρωσία και τις εξεγέρσεις των γενίτσαρων στην Κωνσταντινούπολη, δεν μπορούσε να εξασφαλίσει την κυριαρχία της. Αποτελεί ειρωνεία το γεγονός ότι ο Μουσταφά Μπαϊρακτάρ, που είχε ξεκινήσει ως άρχοντας στη βόρεια Βουλγαρία και είχε γίνει μεγάλος βεζίρης το 1808, είχε ήδη σκοτωθεί στην Κωνσταντινούπολη τον Νοέμβριο του 1808, δηλαδή πέντε μήνες πριν να του στείλει το μουχτάρη του Καζανλίκ ο Τοπάλ Ιμπραήμ.

Να εξηγήσετε τον ημινόμιμο τρόπο κλοπής που χρησιμοποίησε ο Τοπάλ Ιμπραήμ. Γιατί απλά δεν επιχείρησε την επίθεση και τη λεηλασία της πόλης; Ήταν ένας συνηθισμένος παράνομος ή άνθρωπος με πολιτικές φιλοδοξίες; Ποιες είναι οι διαφορές μεταξύ των τοπικών ιθυόντων και των παρανόμων;

71 Ορεινή πόλη της κεντρικής Βουλγαρίας.

E-14. Ο συνδυασμός των καταστροφών στην αφήγηση του βούλγαρου δασκάλου Τουντόρ από το Πιρντόπ κοντά στη Σόφια (1815-1826)

Ας γνωρίζει και ας θαυμάζει, όποιος διαβάξει ή ακούσει αυτό, με ποιούς τρόπους φανέρωσε ο Θεός την οργή Του στους καιρούς μας, κάτι που δεν συνέβη ξανά από την εποχή της δημιουργίας αυτού του κόσμου. Το 1814 ο Θεός έστειλε τιμωρία ή πανώλη από ανατολή σε δύση και ο μισός κόσμος πέθανε. Προηγουμένως υπήρξαν αρκετές επιδημίες πανώλης, ποτέ όμως δεν χάθηκαν τόσες ζωές. Από τότε μέχρι το 1820, στη διάρκεια της βασιλείας του καταραμένου Σουλτάνου Μαχμούτ⁷², ο Θεός μας έδωσε ειρήνη [...] Και τον Μάρτιο του 1821 έφτασε ένας διάβολος από τα Γιάννενα με το όνομα Αλή Πασάς που ξεσηκώθηκε ενάντια στο Σουλτάνο. Ο Σουλτάνος σχημάτισε ένα στρατό περίπου 500.000 πολεμιστών για να τον πολεμήσουν, δεν μπορούσαν όμως να τον νικήσουν καθώς το οχυρό του ήταν πολύ δυνατό. Ο στρατός του Σουλτάνου έμεινε πολύ καιρό εκεί κι έκαψε πολλά χωριά και πόλεις, αιχμαλώτισε και σκότωσε πολλούς Χριστιανούς, γεγονότα που προκάλεσαν αύξηση στην τιμή του αλευριού στα 60 γρόσια το κιλό.⁷³ Αυτό οδήγησε σε μια περίοδο καταστροφικής πείνας για τους φτωχούς. Στη συνέχεια, στις 25 Μαρτίου, ήρθε ένας άλλος διάβολος στη Βλαχία – ο Βλαχ Μπέης⁷⁴ που σχημάτισε στρατό και άρχισε να ενοχλεί και να

ληηλατεί τα χωριά. Τότε, από όλα τα μέρη της ευρωπαϊκής Τουρκίας [*Rumelia*] έφταναν στρατοί για να τον πολεμήσουν και τον πολέμησαν πολύ. Κι έκαψαν πολλά χωριά κατά μήκος του Δούναβη και αιχμαλώτισαν και σκότωσαν ανθρώπους.

Στη συνέχεια ο καταραμένος Σουλτάνος έδωσε διαταγή και ο πατριάρχης Γκριγκόρι Νεπιτας σύρθηκε έξω από την εκκλησία στη διάρκεια της λειτουργίας και κρεμάστηκε τη δεύτερη μέρα του Πάσχα. Πολλοί άνθρωποι πέθαναν εκείνη τη μέρα – άλλοι κρεμάστηκαν, άλλοι σφαγιάστηκαν: 21 επίσκοποι και οι βοηθοί τους, μοναχοί, ιερείς, διάκονοι. Έπειτα άρχισαν να σκοτώνουν τους Χριστιανούς. Μόνο ο Θεός γνωρίζει πόσοι Χριστιανοί σκοτώθηκαν: ήταν κάμποσοι Βούλγαροι, πολλοί Έλληνες και Αλβανοί [*Arnauts*, «Αρναούτες»] – όλοι σκοτώθηκαν στην Ιστανμπούλ. Και γυναίκες και παιδιά έπνιξαν στη θάλασσα.

Στη συνέχεια ένας στρατός ξεκίνησε από την Ιστανμπούλ και πήγε στο Μωριά, όπου σκοτώθηκαν πολύ άνθρωποι στα χωριά. Οι κάτοικοι του Μωριά προσπάθησαν να φτάσουν στη θάλασσα και οχυρώθηκαν σε ένα νησί, πολλοί όμως [...] σκοτώθηκαν εκεί.

Georgieva, Tzanev, σ. 356-357.

Αξιολογήστε την εξήγηση που δίνει ο Τουντόρ από το Πιρντόπ για τις ποικίλες καταστροφές που πλήττουν τον πρώιμο 19^ο αιώνα. Συμφωνείτε μαζί του;

⁷² Μαχμούτ Β' (1808-1839).

⁷³ *kile*: οθωμανική μονάδα μέτρησης βάρους με τιμή που ποικίλλει κατά τόπους από 25 - 400 λίρες.

⁷⁴ Κυριολεκτικά «βλάχος ηγεμόνας» δεν είναι σαφές εάν αναφέρεται στον Αλέξανδρο Υψηλάντη, γιο ενός πρώην βλάχου ηγεμόνα, ο οποίος ηγήθηκε στην εξέγερση των Ελλήνων εναντίων των Τούρκων, ή τον Τουντόρ Βλαντιμίρεσκου (1780-1821), ηγέτη της βλαχικής επανάστασης του 1821.